

A PERELŐFELTÉTELEK RENDSZERE A HATÁLYOS NÉMET, OSZTRÁK ÉS SVÁJCI POLGÁRI ELJÁRÁSI JOGBAN¹

LUGOSI JÓZSEF
doktorandusz (ELTE ÁJK)

1. A német és osztrák Polgári perrendtartás (Zivilprozessordnung és a svájci szövetségi törvény (Bundesgesetz über den Zivilprozess) keletkezése

A német és osztrák polgári perjog két alapvető szabályát egyrészt a Polgári perrendtartás (ZPO), másrészt a bíróságok szervezetére és a bíróságok hatáskörére, valamint illetékességére vonatkozó jogszabályi előírások tartalmazza. A német ZPO 1877. január 30-án keletkezett és az 1877. január 27-én megalkotott *Gerichtsverfassungsgesetz*-cel (GVG), a bírósági szervezeti törvénnyel egy időben lépett hatályba (1879. október 1.). Ausztriában is hasonló jogalkotási folyamat zajlott le, a polgári ügyekben ítélező bíróságok vonatkozásában külön jogszabály (*Jurisdiktionsnorm* (JN)) került megalkotásra a ZPO-val egyidőben (1895. augusztus 1.), és mindkét jogszabály egyszerre lépett hatályba (1898. január 1.). Az osztrák és a német ZPO is szövetségi törvény, az egész állam területén alkalmazandó. A svájci polgári eljárásjog alakulására rányomta a bélyegét a 26 (20 és 6 fél) szövetségi tagállam eltérő és önálló jogalkotása, valamint jogfejlődése. A különböző kantonok már a XIX. századtól kezdődően rendelkeztek saját polgári eljárásjogi törvénnyel (Basel-Stadt: 1875.), de van olyan kanton, amelyben csak a XX. században került megalkotásra a Polgári perrendtartás (Bern: 1918.). Az egységes svájci szövetségi polgári eljárási törvény, az új svájci ZPO (*Schweizerische Zivilprozessordnung*) 2011. január 1-jei hatályba lépéséig a

¹ A téma átfogó jellege és a tanulmány terjedelmi kötöttsége néhány összefüggés megállapítására teremt csupán lehetőséget, a vizsgált tárgy részletes elemzésére hosszabb írás keretében kerülhet majd sor.

Bundesgesetz über den Bundeszivilprozess (1947) volt a szövetségi szinten alkalmazott polgári perrendtartás.

2. A perelőfeltételek rendszere a hatályos német polgári eljárási jogban

A német ZPO² dogmatikai rendje szerint az eljárás megindítására vonatkozó perelőfeltételek³ négy csoportra oszthatóak:

2.1. Az eljárás megindítása előfeltételeinek jelentősége abban mutatkozik meg, hogy annak hiányában a kereset nem kézbesíthető az ellenérdekű félnek, és *a perjogviszony, mint háromoldalú, a felperes, a bíróság és az alperes közötti jogviszony nincs megalapozva*.⁴ A kereset bíróságra történő benyújtásával minden esetben létrejön egy kétoldalú jogviszony a felperes és a bíróság között.⁵ Az eljárás megengedhetőségére vonatkozó feltételek (*Prozessöffnungsvoraussetzungen*), az adott igény polgári ügyekben eljáró bíróság előtti érvényesíthetőségét jelenti.

2.2. A bíróságra vonatkozó megengedhetőségi feltételek (*Gerichtsbezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen*) az alábbiak:

- a) A jogvédelem kérése a bíróságtól, illetve
- b) a német bíróság joghatóságának (eljárási jogosultságának) fennállása.

A jogvédelmi érdek nem minden, peres fél által benyújtott kérelem esetében áll fenn. *A költségkedvezmény iránt előterjesztett kérelem (Prozesskostenhilfesuch) önmagában véve nem alapoz meg jogvédelmi igényt a bírósággal szemben, a jogvédelmi kérelemnek a keresetből kell kitűnnie*.⁶ A kérelem tartalmi hibája

² Vö. HESS–LENT–JAUERNIG: *Zivilprozessrecht-Ein Studienbuch*. München, Verlag C.H.Beck, 2011. 139–146.

³ Lásd bővebben LUGOSI József: *Perelőfeltételek a hatályos német Polgári perrendtartásban c.* megjelenés alatt álló tanulmányát, illetve az abban feltüntetett irodalomjegyzéket.

⁴ A jogviszony (*Rechtsverhältnis*) fogalma: „*Rechtsverhältnis ist eine rechtlich bedeutsame, durch Normen des objektiven Rechts geregelte Lebensbeziehung zwischen Personen untereinander oder zwischen Personen und Sachen*” (In: CREIFELDS: *Rechtswörterbuch* 16. Auflage. München, Verlag C.H.Beck, 2000. 1079.).

⁵ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>–[letöltés ideje: 2014. február 9.]

⁶ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>–[letöltés ideje: 2014. február 9.]

mellett meg kell különböztetni az aláírás nélküli keresetlevelet, amely lehet, hogy csak egy tervezet, és lehet hiányosság is, ha a fél elmulasztja aláírásával ellátni a keresetlevelet. Mindkét esetben ugyanaz a jogkövetkezménye: *nem áll elő olyan jogvédelmi helyzet*, amelynek alapján a bíróságnak a keresetlevelet kézbesítenie kellene az ellenérdekű félnek.⁷ Ezek a kereseti kérelmek nem felelnek meg a ZPO keresetlevélre vonatkozó előírásainak,⁸ és ha nem pótolják az aláírást, azt a bíróságnak – mint nem megengedett kérelmet – el kell utasítania.

Alapvetően minden német természetes és jogi személy a német bíróság joghatósága alá tartozik, ennek hiánya csak kivételes esetekre van leszűkítve.⁹ Az eljárásnak meg kell felelnie a német Polgári perrendtartás bíróság hatáskörére és illetékességére vonatkozó szabályainak.¹⁰ A rendes bíraskodás Németországban az *Amtsgericht*, *Landgericht*, *Oberlandesgericht* és a *Bundesgerichtshof* ítélezése által valósul meg.¹¹ Ezen bíróságok hatáskörébe tartoznak a polgári jogi jogviták, a családi jogi tárgyú jogviták, és a peren kívüli jogviták mellett nemcsak a büntetőügyek, hanem azok az ügyek is, amelyek a közigazgatási hatóságok és a közigazgatási bíróság illetékessége alá nem tartoznak, vagy amelyek elbírálására a szövetségi jog külön bíróságot rendel, illetve engedélyez.¹² Ha a peres út az adott jogvitában megengedett, a bíróság ezt mindenekelőtt kinyilváníthatja. Erről akkor dönt a bíróság, ha az egyik fél a jogi út megengedhetőségét kifogásolja.¹³ A keresetindítás a német perrend szerint a keresetlevél (*Klageschrift*) benyújtásával történik.¹⁴ Ha nem áll fenn a német bíróság joghatósága, a polgári peres eljárásban nem kerülhet sor a keresetlevél alperes részére való kézbesítésére és a bíróság visszaküldi a keresetet a felperesnek.¹⁵ A törvény meghatározza a keresetlevél kötelező és lehetséges feltételeit. A keresetlevélnek – a *Landgericht*¹⁶ előtti eljárásban – tartalmaznia kell:

⁷ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

⁸ ZPO 253. §

⁹ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

¹⁰ ZPO 1–38. §

¹¹ GVG 12. §

¹² GVG 13. §

¹³ GVG 17. a § (3) bekezdése.

¹⁴ ZPO 253. §

¹⁵ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

¹⁶ Az *Amtsgericht* előtti eljárásban is ugyanazok a rendelkezések érvényesek, mint a *Landgericht* előtti eljárásban, kivéve a ZPO 1. könyve (1–252. §§) előírásait és a ZPO 456 a- 541.§§-ait.

1. a feleknek és a bíróságnak a megjelölését,
2. a kereset tárgyának meghatározott adatait, az érvényesítendő igényt, valamint határozott kérelmet.¹⁷

A német polgári perjogban perelőfeltétel a perrendszerű és érvényes kereset-indítás.¹⁸

2.3. A peres felekre vonatkozó megengedhetőségi feltételek (*‘Parteibezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen’*) a következők:

- a) A *‘Parteifähigkeit’* (perbeli jogképesség):¹⁹ perbeli jogképessége annak a személynek áll fenn, aki polgári jogi értelemben jogképes (*rechtsfähig*). Az olyan egyesület (társaság), amely nem jogképes, perelhető és pert indíthat. A jogvitákban az egyesület (társaság) olyan helyzetben van, mint a jogképes egyesület (társaság).²⁰ A perbeli jogképességre vonatkozó szabályok a BGB rendelkezéseire vezethetők vissza. Perbeli jogképessége van az embernek, a születésétől kezdve a haláláig (*Geburt bis Tod*) és a jogi személyeknek.
- b) A *‘Prozessfähigkeit’* (perbeli cselekvőképesség) a fél olyan képessége, amely alapján a bíróság elé állhat, a nem cselekvőképes felet más személy (törvényes képviselő (*gesetzlicher Vertreter*)) képviseli, amelyhez szükséges a polgári jog szabályai szerint a pervitel tekintetében egy különleges meghatalmazással rendelkeznie.²¹ A törvényes képviselő hibája ugyanolyan, mintha a peres fél hibája lenne.²² A perbeli cselekvőképesség fennállása esetén a fél önállóan vagy választott képviselő útján indíthat pert és perelhető.²³ A kiskorú személyt a perben minden esetben a törvényes képviselője képviseli, *a korlátozott perbeli cselekvőképesség kategóriája a német polgári perjogból hiányzik.*
- c) A *‘Postulationsfähigkeit’* olyan (nyilatkozati, illetve előadási) képesség),²⁴ amely alapján a fél a perben önállóan, érvényesen perbeli cselekményeket tehet. Ennek keretében szabályozza a ZPO az ügyvédkény-

¹⁷ ZPO 253. § (2) bekezdése

¹⁸ In: Rechtslexikon.net <http://www.rechtslexikon.net/d/prozessvoraussetzungen/prozessvoraussetzungen.htm> – „Prozessvoraussetzungen” címszó alatt. [letöltés ideje: 2014. február 7.]

¹⁹ ZPO 50. §

²⁰ ZPO 50. § (1) (2) bekezdése.

²¹ ZPO 51. § (1) bekezdése.

²² ZPO 51. § (2) bekezdése.

²³ <http://www.uni-leipzig.net/~brzpr/ma/mat/2011/kl-fall1.pdf> [letöltés ideje: 2014. február 8.]

²⁴ ZPO 78–79. §

szeret (*Anwaltszwang* vagy *Anwaltpflicht*) is, a peres fél a törvényben meghatározott bíróságok előtt csak a jogi képviselője útján teljesíthet eljárási cselekményt. Ez a feltétel bizonyos nyilatkozatok megtételének, eljárási cselekmények elvégzésének a képességét is jelenti. A peres felet a *Landgericht* és az *Oberlandesgericht* előtti eljárásban ügyvédnek kell képviselnie. A *Bundesgerichtshof* előtti eljárásban a peres fél a bíróság által engedélyezett jogi képviselővel képviseltetheti magát.

- d) A '*Prozessführungsbefugnis*' (pervezetési jogosultság)²⁵ nem az eljáró bíróra vonatkozó szabály, hanem az a jog, amely szerint *a fél a saját név alatt saját vagy más jogát érvényesíteni tudja*.²⁶ Eljárásjogilag ezt egészíti ki a polgári jogi gyökerű rendelkezési jog, illetve rendelkezési jogosultság ('*Verfügungsbefugnis*'), amely alapján a félnek lehetősége van minden szabály alapján pert is indítani. A német eljárási jog is megkülönbözteti egymástól a *formális és materiális fél fogalmát*, a 'megfelelő fél' ('*richtige Partei*') meghatározás az eljárás során döntő jelentőséghez jut, mert a fent felsorolt perelőfeltételeknek az ő vonatkozásában kell fennállnia.

2.4. A jogvita tárgyára vonatkozó megengedhetőségi feltételek ('*Streitgegenstandsbezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen*') – Helmut Rüssmann nyomán – a következők:

- a) A kereset megengedhetősége ('*Statthaftigkeit der Klage*'), amely a törvény szerint főként a jogorvoslattal vagy a jogorvoslatszerű kereseti kérelemmel összefüggésben (fellebbezés, perújítás, felülvizsgálat) merül fel. Határosak a megengedhetőséggel a normál teljesítési keresetek is (*normalen Feststellungsklagen*). Ezek főként a végrehajtási jellegű jogorvoslatra és keresetre vonatkoznak a normál teljesítési keresetek viszonylatában. A végrehajtási eljárás folyamatban léte alatt azonban a normál teljesítési kereset nem megengedett (*unstatthaft*), és végrehajtási jellegű jogorvoslat sem vehető igénybe. A végrehajtási eljárás befejezését követően ismételt anyagi jogi jellegű teljesítési kereset terjeszthető elő.²⁷
- b) Meghatározott anyagi igény érvényesíthetősége ('*Klagbarkeit des behaupten materiellen Anspruch*'): e követelések tipikusan a *Bürgerliches*

²⁵ ZPO 51. §

²⁶ <http://www.uni-leipzig.net/~brzpr/ma/mat/2011/kl-fall1.pdf> [letöltés ideje: 2014. február 8.]

²⁷ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

Gesetzbuch (BGB) valamely tényállására visszavezethetően merülhetnek fel.²⁸

- c) Az ugyanazon felek között indult eljárásban egyfajta kötöttséget jelentő, az anyagi jogerőhöz hasonló intézmény: a *‘Rechtshängigkeit’*. A német polgári eljárási jog megkülönbözteti az *‘Anhängigkeit’* és a *‘Rechtshängigkeit’* kifejezéseket egymástól. Az előbbi meghatározás olyan állapotot jelent, amely alapján a bíróság egy peres üggyel foglalkozik. Ez a helyzet a kereset vagy a jogorvoslat benyújtásával kezdődik, és addig tart, amíg a bíróság az adott üggyel a döntés meghozataláig foglalkozik.²⁹ Az utóbbi fogalom magába foglal minden olyan ismertetőjegyet, amely a bíróság ítélet általi döntéséhez vezet. A *‘Rechtshängigkeit’* már kezdetét veszi – hasonlóan az *‘Anhängigkeit’*-hoz – a keresetlevél benyújtásával és az ítélet formális jogerőre emelkedésével vagy az eljárás egyéb határozattal való befejezésével végződik.³⁰ Ennek az intézménynek több joghatása is van, mint pl.
- ca) ugyanezen tárgyban újabb kereset benyújtása nem megengedett, valamint
- cb) bekövetkezésekor több határidő (pl. elévülési) megszakad.³¹
A perfüggőséget (*‘Rechtshängigkeit’*) a német jogban már az is megalapozza, ha a keresetében a fél több igényt kíván érvényesíteni, függetlenül attól, hogy azt, valamennyi kereseti kérelem tekintetében az illetékes vagy nem az illetékes bíróság előtt terjeszti elő,³²
- d) Az anyagi jogerő (*‘Rechtskraft’*) léte és fennállása kizárja, hogy ugyanazon felek között ugyanazon tárgyban további jogvitát lehessen folytatni, ezért az anyagi jogerő az ugyanazon jogtárgyra vonatkozó igényérvényesítést kizárja. A német polgári eljárási jog megkülönbözteti az *‘ítélet formális és materiális jogerejét’*.
- e) A jogvédelmi igény (*‘Rechtsschutzbedürfnis’*), amelynek tipikus megtestesülése a német eljárási jogban a *‘Feststellungsklage’* (megállapítási kereset),³³ amely megfelelő eszköz az érvényesítendő jog fennállásának/fenn

²⁸ *Spielschulden* (§ 762. BGB), *Ehemäklerlohn* (§ 656. BGB), *Eheschließung aus dem Eheversprechen* (§ 1297. Abs.1 BGB).

²⁹ *Lexikon Recht* Herausgeber Gerd Jauch, Wiesbaden, Orbis Verlag 1985. 14.

³⁰ Ilyen határozat lehet a kereset visszavonása, illetve elállás a keresettől (*Klagerücknahme*), illetve a perbeli egyezség megkötése (*Prozessvergleich*) is.

³¹ *Lexikon Recht* Herausgeber Gerd Jauch, Wiesbaden, Orbis Verlag, 1985. 172.

³² <http://bgb.jura.uni-hamburg.de/zivilprozess/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

³³ ZPO 256. §

nem állásának megállapítására.³⁴ A megállapítási kereset két típusa különböztethető meg: *a negatív és a pozitív megállapítási kereset. Ha a negatív megállapítási kereset jogerőre emelkedik, ezt követően teljesítés már nem követelhető.*³⁵ A pozitív megállapítási kereset gyakran előfordul a közlekedési baleseteknél és a biztosítási perekben, ameddig a kár összegének nagysága még nem állapítható meg.

3. Ausztria - az osztrák Polgári perrendtartás

A XIX. század végén megalkotott osztrák Zivilprozessordnung (öZPO) több politikai változást is túlélte (1918, 1938, 1945, 1955) és több mint 75 törvénymódosítást követően jelenleg is hatályban van. A törvény megalkotásában kiemelkedő szerepet töltött be Franz Klein osztrák politikus,³⁶ egyetemi tanár, későbbi igazságügy-miniszter. A 618 §-ból álló osztrák polgári eljárási törvény³⁷ része az *Erkenntnisverfahren*, és többek között a *Mahnverfahren*,³⁸ és a *Schiedsverfahren*³⁹ is. A végrehajtási eljárás (*Vollstreckungsverfahren*), amely a német ZPO-val ellentétben külön törvényben került szabályozásra (*Exekutionsordnung 1896*). Az osztrák ZPO-t alkalmazó bírósági szervezet *négyszintű*.⁴⁰ 1. *Bezirksgericht* – elsőfok (összesen 141 ilyen bíróság működik), 2. *Landesgericht* – első- és másodfok (20 ilyen bíróság van jelenleg Ausztriában), 3. *Oberlandesgericht* – másodfok (jelenleg 4 ilyen típusú bíróság segíti a jogalkalmazást), 4. *Oberster Gerichtshof* – harmadfok (1 – egyedüli ilyen jellegű fórumként a legmagasabb

³⁴ A hatályos magyar jog: a 'jogvédelem' más megfogalmazásban és szöveggörnyezetben fordul elő: megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás *a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges* (Pp. 123. §).

³⁵ <http://bgb.jura.uni-hamburg.de/zivilprozess/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

³⁶ Franz Klein (1854–1926) osztrák államférfi és jogtudós polgári eljárásjogból és római jogból habilitált a Bécsi Egyetemen (1891), igazságügyi miniszter (1906–1908, 1916). A „*Juristischen Blättern*” c. folyóirat szerkesztője 1891-től, amely a ZPO-ra vonatkozó elképzeléseket, javaslatokat, tervezeteket fogalmazta meg.

³⁷ <http://www.ibiblio.org/ais/zpo.htm> [letöltés ideje: 2014. április 5.]

³⁸ § 244–251. öZPO

³⁹ § 577–617. öZPO

⁴⁰ Ausztriában jelenleg három felsőbíróság működik a Legfelső Törvényszék (*Oberster Gerichtshof*) mellett az Alkotmánybíróság (*Verfassungsgerichtshof*) és a Közigazgatási Bíróság, amely 2014. január 1-jét követően két részre oszlik: Szövetségi Közigazgatási Bíróság (*Bundesverwaltungsgericht*) és egy Szövetségi Adóügyi Bíróság (*Bundesfinanzgericht*).

szintű rendes bíróság).⁴¹ Az osztrák ZPO a Svájc és Ausztria között elhelyezkedő Lichtensteinben is az alkalmazandó polgári eljárási törvény.

4. A perelőfeltételek rendszere Ausztriában

A polgári peres eljárásban a perelőfeltételek rendszere Ausztriában alábbi elemekre épül:

1. *Zulässigkeit des Rechtsweges* (a bírósági igényérvényesítés megengedhetősége);
2. *inlandische Gerichtsbarkeit* (belföldi joghatóság);
3. *Zivilverfahrensart* (a jogviták azon típusa, amelyek a polgári peres eljárásban érvényesíthetők);
4. *örtliche Zuständigkeit* (illetékesség), *sachliche Zuständigkeit* (hatáskör - tárgyi illetőség). Az illetékesség két típusa különböztethető meg:
 - a) *általános*, amely az alperes székhelyéhez, illetve lakóhelyéhez, tartózkodási helyéhez igazodik és a
 - b) *különös illetékesség*.⁴²

A pertárgyérték alapvetően befolyásolja azt, hogy melyik bíróság jogosult az eljárás lefolytatására:

- a) a 10000 €-t meg nem haladó ügyérték alatt a *Bezirksgericht*,
- b) a 10 000 €-t meghaladó ügyérték esetén a *Landesgericht*.⁴³
5. *Parteifähigkeit, Prozessfähigkeit*,⁴⁴ az utóbbi hiánya esetén:
 - a) *gesetzliche Vertretung* (törvényes képviselő), illetve
 - b) *eventuell Prozessermächtigung* (eseti meghatalmazás nyilatkozattal), *Vollmacht gewillkürter Vertreter* (a végintézkedésen alapuló képviselő meghatalmazása).

Az ügyvédkényszernek két típusa különböztethető meg:

- a) *absolute Anwaltspflicht* és
- b) *relative Anwaltspflicht*.

Az *abszolút ügyvédkényszer kötelező* a Landesgericht előtti eljárásban és a jogorvoslati eljárásban, illetve a Bezirksgericht előtti eljárásban, ha az ügyérték

⁴¹ https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-at-hu.do?member=1 [letöltés ideje: 2014.április 5.]

⁴² <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014.március 29.]

⁴³ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014.március 29.]

⁴⁴ §§ 1–10. ZPO

a 4000 €-t eléri. Az abszolút ügyvédkényszer fennáll az ennél magasabb bírói fórumok előtti eljárásban.⁴⁵

A *relatív ügyvédkényszer a fél által választható* a Bezirksgericht előtti 4000 € pertárgyérték alatti eljárásban.⁴⁶

6. *Rechtskraft* (jogerő);
7. *Streitanhängigkeit* (perfüggőség)⁴⁷ ← → német perjogban: *Anhängigkeit*, *Rechtshängigkeit*. A 'Streitanhängigkeit' a keresetlevél ellenérdekű fél részére történő kézbesítésével – és nem a keresetlevél bíróságon történő benyújtásával – áll be;
8. *Klagsrücknahme mit Anspruchsverzicht* (keresetvisszavonás joglemondással);
9. *notwendiger Klagsinhalt* (a keresetlevél szükséges tartalmi elemei). A keresetlevélben meg kell nevezni:
 - a) az eljáró bíróságot,
 - b) a feleket,
 - c) a jogvita tárgyát és
 - d) a csatolt iratok feltüntetését⁴⁸.
10. *rechtliches Interesse* (jogi érdek);
11. *Klagbarkeit* (perelhetőség) → német jog: *Klagbarkeit des behaupten materiellen Rechts*;
12. *vorgeschriebene außergerichtliche Streitbeilegung* (a kötelezően előírt mellékletek csatolása).

A polgári per előfeltételeinek hasonló tagolása figyelhető meg Ausztriában is, mint Németországban: ezek a bírósági igényérvényesítés (*eljárás*) megengedhetőségére (1. pont); a *bíróságra* (2–4.pont); a *peres felekre* (5. pont), és a *jogvitára, illetve annak tárgyára* vonatkozó előfeltételeket tartalmazzák (7–12. pont).

5. Svájc – sajátos társadalmi, politikai és jogfejlődés

Svájc elmúlt államfejlődését több olyan körülmény is meghatározta, amely talán a másik két vizsgált szövetségi államban kevésbé volt domináns. Svájcot tekintik a három klasszikus föderáció egyikének, az USA és Kanada mellett, sok tekin-

⁴⁵ § 27. ZPO

⁴⁶ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014. március 29.]

⁴⁷ § 232–234. ZPO

⁴⁸ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014. március 29.]

tetben pedig a világ egyik legdecentralizáltabb országának, föderalizmusának lényege a centralizáció megakadályozása.⁴⁹ Egyedülálló a svájci szövetségi köztársaság politikai felépítése is: az államszövetséget 20 kanton és 6 félkanton alkotja. A speciális svájci alkotmányos és politikai berendezkedés azért is egyedülálló, mert gyakori a politikai kérdések népszavazás által történő megerősítése, a közvetlen demokrácia tényleges érvényesülése. A *kanton*⁵⁰ a svájci szövetségi állam tagállamát alkotja, történelmileg valamennyi önálló államnak tekinthető. Minden kantonnak saját alkotmánya, törvényhozása, kormánya és bíróságai voltak. A kantonok a XVI. században alakultak ki, és nagyon erős belső öngazgatási szervezettel rendelkeznek. A változatos tagállami összetétel mellett az államszövetségre jellemző a nyelvi (német, francia, olasz, romans) kulturális, tradicionális és a jogi sokszínűség. A svájci alkotmány előírása szerint a nem a konföderáció hatáskörébe tartozó ügyek a kantonok belső ügyeinek tekinthetők. Az 1947-ben megalkotott Bundesgesetz mellett 26 kantonban, illetve félkantonban különböző polgári eljárásjogi törvények voltak hatályban.⁵¹ A 2011. január 1-jén hatályba lépett új, egységes svájci ZPO-t,⁵² mint szövetségi törvényt a kantonális bíróságoknak alapvető törvényként kell alkalmazniuk.⁵³

6. A perelőfeltételek rendszere a svájci polgári eljárási jogban

A svájci ZPO – meglepetést nem okozva – kevés eltérést mutat a német és az osztrák ZPO-hoz képest. A svájci ZPO és a svájci polgári eljárásjogi dogmatika az alábbi perelőfeltételeket határozza meg:

⁴⁹ http://isfd-tpa.rkk.hu/doc/palne_svajci_federalizmus.pdf [letöltés ideje: 2014. április 1.]

⁵⁰ Franciaországban és Belgiumban a kanton elnevezés a járásnak megfelelő közigazgatási egységet jelenti.

⁵¹ A svájci polgári eljárási joggal foglalkozik: Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO) – www.mietrecht.ch – [letöltés ideje: 2014. március 25.]; Thomas SUTTER-SOMM: Die neue Schweizerische Zivilprozessordnung. *Ritsumeikan Law Review*, No. 29 2012 81–105.; HARSÁGI Viktória: Die Vereinheitlichungsmethode des schweizerischen Zivilprozessrechts c. habilitációs dolgozata. *Iustum Aequum Salutare*, 2013/3. 5–26.; HORVÁTH E. Írisz: Egyszerűsített polgári peres eljárás Svájcban. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2. 221., 232.

⁵² Az új svájci ZPO része a *Schlichtungsverfahren* (Art. 202-207.), a *Mediation* (Art 213-218.), a *Vereinfachtes Verfahren* (Art. 243 – Art. 247.)- www.mietrecht.ch [letöltés ideje: 2014. április 5.]

⁵³ A svájci egységes ZPO megalkotásának főbb állomásai: 1. 1999. az előkészítő munkálatok megkezdése; 2. 2007 nyarán kezdődött meg a törvénytervezet parlamenti tárgyalása; 3. A törvénytervezetet az államszövetségi tanács 2008 decemberében hagyta jóvá.

1. *Schlichtungsverfahren durchgeführt* (az egyeztetés a felek között megtörtént, de az eredménytelen maradt);
2. *Zulässigkeit der Rechtsweges* (a bírósági út megengedhetősége);
3. *Gerichtsbarkheit* (a svájci bíróság joghatósága);
4. *örtliche und sachliche Zuständigkeit* (a bíróság hatásköre és illetékessége);
5. *Fehlen einer wirksamen Schiedsvereinbarung* (érvényes választott-bírósági kikötés hiánya);
6. *Parteixistenz, Parteifähigkeit, Prozessfähigkeit, Postulationsfähigkeit, Prozessführungsbefugnis*,⁵⁴
7. *Rechtsschutzinteresse des Klägers* (a jogvédelmi érdek fennállása felperes vonatkozásában);
8. *Vollständigkeit der Klage* (a kereset teljessége: a keresetlevélnek tartalmaznia kell minden olyan jogszabályban meghatározott kelléket, amelyet a törvény előír);
9. *keine vorbestehende Rechtshängigkeit* (előzetesen fennálló perfüggőség hiánya);
10. *keine abgeurteilte Sache* (a megítélt dolog hiánya: res iudicata).⁵⁵

A perelőfeltételek⁵⁶ rendszere Svájcban hasonló a német és az osztrák szisztémához. A polgári peres eljárás megindítására kerülhet sor, ha a közvetítés (mediáció) nem vezetett eredményre, és az adott jogvita polgári bírósági útra tartozik (1–2. pont). A perelőfeltételek következő csoportját az adott ügyben eljáró bíróságra vonatkozó szabályokat tartalmazzák (3. – 5. pont). A perelőfeltételek további pillére a *peres felekre* vonatkozó előírásokat tartalmazza (6. pont). A perelőfeltételek közé tartoznak a *jogvitára, illetve annak tárgyára* vonatkozó előfeltételek (7–10. pont). A polgári peres eljárás a jogérvényesítés egyik, de nem kizárólagos formája, hiszen lehetséges, hogy a felek közötti jogvita már a közvetítés során megoldódik vagy a felek már eleve kikötötték az esetlegesen felmerülő vitás kérdések rendezésére a választott-bíróság eljárását. A svájci polgári eljárási jogban a perelőfeltételek rendszere több negatív előfeltételt is tartalmaz: *a perfüggőség, és a jogerő mellett ilyennek tekinthető a választott-bírósági kikötés hiánya is*, amely nem a jogvita tárgyára, hanem a bíróságra vonatkozó perelőfeltétel.

⁵⁴ https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-at-hu.do?member=1 [letöltés ideje: 2014. március 25.]

⁵⁵ <http://www.zivilprozess.ch/prozessvoraussetzungen-und-fortfuehrungslast> [letöltés ideje: 2014. március 4.]

⁵⁶ Art. 59–61. ZPO.

7. A perelőfeltételek csoportosítása

A perelőfeltételeket a német-osztrák jogi dogmatika a következő szempontok szerint osztályozza:

1. általános-különös;
2. pozitív-negatív;
3. abszolút-relatív.

Általánosak azok a perelőfeltételek, amelyeknek minden polgári peres eljárásban fenn kell állnia. *Különösek* azok a perelőfeltételek, amelyek meghatározott eljárásban (pl. *Mandatsverfahren*)⁵⁷ fordulnak elő, illetve, amelyeknek bizonyos polgári peres eljárási szakban (pl. jogorvoslat során) kell fennállnia, továbbá olyanok is, amelyeket bizonyos perjogi jogintézmények vonatkozásában (vizontkereset-*Widerklage*, perbe bocsátkozás-*Klageerwiderung*) ír elő a jogalkotó. Azok a perelőfeltételek *pozitív* jellegűek, amelyek fennállása szükséges ahhoz, hogy az adott ügyben érdemi határozat születhessen; ilyennek tekinthető: a perrendszerű keresetindítás, a belföldi joghatóság fennállása, a perbeli jogképesség, illetve perbeli cselekvőképesség. *Negatívak* azok a perelőfeltételek, tkp. perakadályok (*Prozesshindernisse*) és körülmények, amelyek megakadályozzák azt, hogy a bíróság a konkrét ügyben érdemi ítéletet hozzon (perfüggőség, jogerő, kereset-visszavonás joglemondás alatt). Negatív előfeltétel a követelés perelhetőségének hiánya (*Unklagbarkeit*). Abban az esetben, ha ez az igény természetes kötelezettség (*Naturobligation*), illetve hiányzik a kapcsolat az anyagi joghoz, a bíróság ítélettel elutasítja a kérelmet. Ha a követelés perbeli érvényesíthetőségének hiánya azon alapul, hogy a törvény a bírósági igényérvényesítés helyett a jogérvényesítés más formáját írja elő, a bíróság a kérelmet határozatával visszautasítja (*mit Beschluss zurückweisen*). *Abszolút* jellegűek azok a perelőfeltételek, amelyeket a bíróságnak hivatalból az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedéséig kell figyelembe vennie. *Relatív* típusú a perelőfeltétel, amelyre az *alperes* még az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedése előtt hivatkozhat.⁵⁸

⁵⁷ § 548–559. öZPO.

⁵⁸ <http://www.jus24.at/a/was-sind-prozessvorsetzungen-und-warum-sind-sie-notwendig> [2014. március 29.]

8. Következtetések

1. Közös alapot jelentenek mindhárom államban a római jogi gyökerek,⁵⁹ illetve a római jog hatása a kontinentális – Európa középső az azonos nyelv által is összetartozó régiójának – jogfejlődésre. A római birodalom bukását követően a Frank Birodalom, majd a Német-Római Császárság által közrefogott (részben magába foglalt) régió társadalmi, gazdasági, kulturális és jogfejlődését a közöttük több szempontból fennálló kohézió is befolyásolta.⁶⁰
2. A német, osztrák, svájci jogban a perelőfeltételek rendszere (eljárás, bíróság, peres felek, jogvita) dogmatikailag alaposan kimunkált, logikusan felépített rendszert képez. A három szisztéma között csak minimális különbségek konstatalhatóak, a rendszer főbb jellemvonásai mindhárom államban gyakorlatilag azonosak.
3. A perelőfeltételek dogmatikai rendje kialakításában a német szellemi befolyás Ausztriában és Svájcban egyaránt jelentős mértékben érvényesült. Ennek főként az az oka, hogy egyrészt az egész államban alkalmazandó (szövetségi szinten érvényesülő) Polgári perrendtartás megalkotására először Németországban került sor, másrészt a három állam közül politikai, gazdasági és kulturális, szellemi értelemben is a német volt a legmeghatározóbb.
4. A ‘perelőfeltételek’ (*Prozessvoraussetzungen*) fogalma mindhárom állampolgári eljárási jogában bevett, Svájcban a közigazgatási jogban (*Verwaltungsrecht*) is alkalmazzák.⁶¹ A ‘perelőfeltétel’ kifejezés a német büntetőjogban (*Strafrecht*) is elterjedt.
5. Ha nem állnak fenn perelőfeltételek, a bíróság Ausztriában és Svájcban érdemi tárgyalás nélkül, ‘a limine’ végzés határozat (*Beschluss*) formájában elutasítja/visszautasítja a keresetlevelet (*Abweisung/Zurückweisung*), míg Németországban a bíróság nem az ügy érdemében, hanem eljárásjogi érte-

⁵⁹ Lásd HAMZA Gábor: *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtliches Grundlage – unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsentwicklung in Deutschland, Österreich, Schweiz und Ungarn* Budapest, 2002. Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem

⁶⁰ I. Miksa német-római császár az 1499-es dornachi csatát követő bázeli békében már elismerte a kantonok, a svájci konföderáció függetlenségét.

⁶¹ A jogrendszerre vonatkozó tipizálás szerint a német, az osztrák és a svájci jog a *német jogrendszer jellegű*, de ilyen stílus jegyeket mutat Görögország, Törökország, Japán és Dél-Korea jogrendszere is. *Francia jellegű jogrendszer* alakult ki Franciaországban, a Benelux-államokban, Spanyolországban, és ezen államok gyarmatain. *Skandináv jellegű jogrendszer* alakult ki Dániában, Svédországban, Finnországban, Norvégiában és Izlandon-forrás: <http://www.traduc-inter.bme.hu/pdf/letoltheto/jogialapok.pdf> [2014. április 5.]

lemben ítélettel határoz (*Prozessurteil*)⁶². A perelőfeltételek rendszerében a jogi dogmatika két alapvető fogalomra épül:

1. ‘*Zulässigkeit*’,
2. ‘*Begründetheit*’.

Az előző meghatározás jelentése ‘megengedhetőség’, az utóbbi elnevezés a ‘megalapozottság’ kifejezéssel írható le. A ‘megengedhetőség’ az eljárásjoghoz kötődő, a ‘megalapozottság’ anyagi joghoz fűződő kapcsolatot leíró fogalom. A ‘megengedhetőség’ hiánya esetén a bíróság *eljárási ítéletet*, vagy *érdemi vizsgálat nélküli elutasító határozatot* hoz, míg a ‘megalapozottság’ kérdésében *a bíróság minden esetben az ügy érdemében* (felperes keresete és annak magánjoghoz való kapcsolata vonatkozásában) *határoz*.

⁶² Abban az esetben, ha fennállnak az előfeltételei a keresetindításnak (*Zulässigkeit der Klage*), a bíróság, minden esetben az ügy érdemében hoz ítéletet (*Sachurteil*) – forrás: www.rechtslexikon.net- [letöltés ideje: 2014. március 25.]